

Török kori emlékek nyomában

Az Európa Kulturális Fővárosa megtisztelő címenyerésében nagy szerepet játszott a város egyedülálló muszlim építészeti hagyománya, amely révén a baranyai megyeszékhely hidat képez a kulturális főváros címet szintén ez évben viselő Essen és Isztambul között.

Az eddig lezajlott programok fogadtatása, a várost felkereső turisták beszámolóí egyaránt bizonyítják, hogy komoly érdeklődés van a török emlékek iránt. Jelen írás egy virtuális időutazásra hívja az olvasót, amely révén betekinthetünk a pécsi dzsámik lenyűgöző világába.

Pécs az oszmán építészeti emlékekben leggazdagabb városok közé tartozik, az országban csupán Budán található több muszlim műemlék. E tekintetben a mecsekajjai város maga mögé utasítja Temesvárt, Székesfehérvárt és Esztergomot is.

A legújabb kutatások szerint 18 imahely, 3 fürdő és 5 oktatási intézmény működött a városban, a 18 imahelyből 11 dzsámít azonosított a szakirodalom.

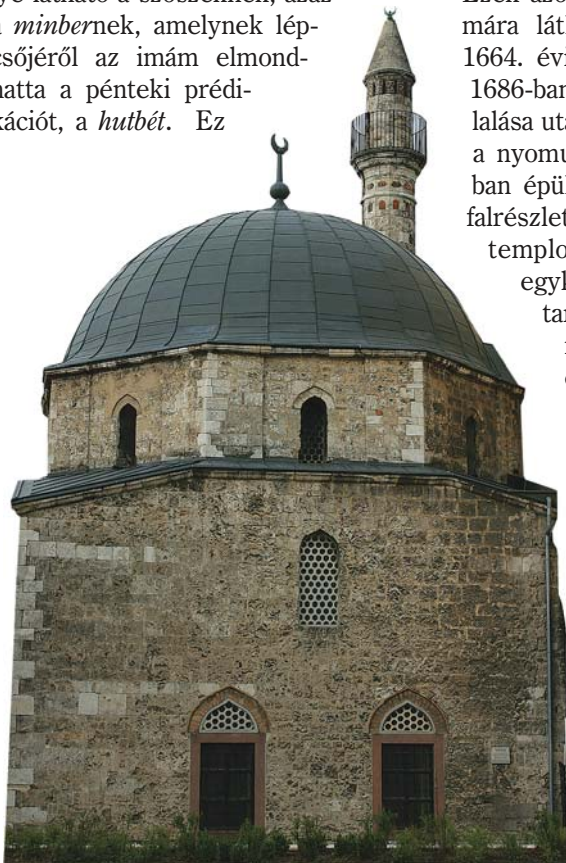
Gázi Kászim-dzsámi. A legjelentősebb muszlim imahely a város főterén álló Gázi Kászim-dzsámi, amely a magyarországi török építészet legmonumentálisabb alkotása. Az épület méretei megdöbbentőek, hiszen a 18 méteres falhosszúság jóval meghaladja a határtartományokban megszokottat. Építetőjéről viszonylag sokat tudunk: délszláv

PÉCS TÖRÖK KORI TÉRKÉPE 1686-BÓL

származású volt, hosszú évekig irányította Eszéket, és katonai kvalitásának köszönhetően érdemelte ki a gázi, azaz a hitharcos megtisztelő jelzőt. I. Szülejmán szultán a pécsi polgárok kérésére nevezte ki a tartomány élére, és a legenda szerint a városban elrejtett mesés kincsek tették lehetővé a fényűző építkezést, amelyeket az elmenekülő pap-ság hagyott hátra a visszatérés reményében. Az új szandzsákbég ambícióit mutatja, hogy nem elégedett meg egy keresztény templom átalakításával, hanem a belvárosi Szent Bertalan-templom elbontásából származó kövekből egy új, Mekka irányába tájolt épületet emelt, amelyhez karsú minaret és az északnyugati bejárat előtt egy előcsarnok, törökül *ravak* tartozott.

Ezek mára elpusztultak, ugyanúgy, ahogy a rituális mosakodást szolgáló kút, valamint a mai bíróság helyén álló fürdő és a mellette levő főiskola *medresze* és kolostora is. A dzsámiban azonban máig megcsodálható a délkeleti falába vágott, s az ima irányát jelző *mihrab*-fülke, amit gyakran díszítettek növényi ornamentikájú csempékkel, falfestéssel. Ettől jobbra ma már csak a helye látható a szószéknek, azaz a *minber*nek, amelynek lépcsőjéről az imám elmondhatta a pénteki prédikációt, a *hutbét*. Ez

utóbbira csak a dzsámikban volt lehetőség, a mecsetek erre nem kaptak jogot. 1579-ben a Gázi Kászimdzsámi mellett további három dzsámit említ a török összeírás, a székesegyházból kialakított Szülejmán-, a Ferences templom helyén álló Memi pasa-, és a Kazinczy utca 4. szám alatt az elmúlt hónapokban részlegesen feltárt Ferhád pasa-dzsámit. Ezek azonban a mai érdeklődő számára láthatatlanok. Zrínyi Miklós 1664. évi ostroma, majd a város 1686-ban bekövetkezett visszafoglalása utáni építkezések eltüntették a nyomukat. Csupán a 17. században épült bőrcserzők mecsetjének falrészlete látható az Ágoston téri templomba építve, valamint az egykor Memi pasa dzsámijához tartozó, ma méltatlan körülmények között álló fürdő emlékeztet a török világra.

Pécs második legjelentősebb muszlim épülete a minaretével egyúttal épen megmaradt **Jakováli Haszan pasa-dzsámi**, ahol a Műemlékek Nemzeti Gondnoksága Bardi Terézia és Sudár Balázs gondozásában egyedülálló kiállítást szervezett Allah útjain címmel, amely nemzetközi szinten tolmácsolja a muszlim hit

megélésének tárgyi emlékeit. Ehhez kapcsolódva Sudár Balázs önálló kötetben mutatja be a Hódoltság egyetlen melevi kolostorának történetét, ahol az úgynevezett kerengő dervisek a muszlim zene- és tánckultúra központjává varázsolták a mecsekali várost.

Jakováli Haszan a ma Horvátországban fekvő Đakovórol kapta a nevét, innen származott a családja, apja, a szintén híres Szarhos Ibrahim azonban már Pécsen látta meg a napvilágot, magyarul is tudott, és remek kapcsolatokat ápolt Bethlen Gábor erdélyi fejedelemmel. Ilyen családi háttérrel gyorsan emelkedett Haszan a ranglétrán. Az I. Rákóczi György fejedelem által is kedvelt ifjú kanizsai, majd boszniai pasa lett, és 1664-ben ő védte a várat Zrínyi Miklóssal szemben. Még fiatalon megjárta Mekát, és ekkor találkozhatott a melevi renddel, amelyeket megnyert magának. Valamikor a 17. század közepén – tehát száz évvel később a dzsámi falán található emléktábla évszámánál – költöztek a dervisek Pécsre, ahol magas szintű muszlim irodalmi és művészeti központot alakítottak ki. A felszabadulás után Nepomuki Szent János tiszteletére felszentelt kórházkápolnában, amely ma – eredeti funkciójának megfelelően – a pécsi muszlim közösség imahelyéül szolgál, belekóstolhatunk a muszlim hitélet levegőjébe.

Képzletbeli sétánk végén baktassunk fel a Rókus-dombra, a Gyermekkorház kertjében magányosan álló török síremlékhez, **Idrisz baba türbéjéhez**, amely egy muszlim szent porait rejt. Idrisz valós történelmi személy, a 16. század végén élt, csodáiról az öregek meséltek a városban 1663-ban megforduló Evlia Cselebi világutazónak. Valószínűleg bektasi szerzetes volt, jó kapcsolatokat ápolt a helyi katonasággal, és hálaórából ők ápolták a türbéje körül kialakuló kultuszt. Az épület a 18. századtól profán célokra szolgált, ma még nem találták meg funkcióját a város idegenforgalmában. Ám éppen ezért nyugodtan élvezhetjük a türbe körüli kert bülbülszavú madarainak énekét, ezzel is emlékezve egy hajdani világra.

SZÖVEG: DR. VARGA SZABOLCS

FOTÓK: MÜLLER NÁNDOR